

UV 55A 1890/91

UV. 55 A.

B E R I C H T

OMTRENT HET

G Y M N A S I U M

met zesjarigen cursus

TE

D E V E N T E R,

voor het Schooljaar 1890/91.

DEVENTER.

DEVENTER BOEK- EN STEENDRUKKERIJ, VROEGER FIRMA J. DE LIANGE.

1890.

COLLEGE VAN CURATOREN.

Mr. A. VAN DELDEN, *president*.

Dr. H. A. GROSKAMP, *vice-president*.

Mr. M. E. KRONENBERG, *secretaris*.

Mr. A. J. DIJCKMEESTER.

Dr. W. H. KOSTERS.

Aan Mr. H. W. J. VAN MARLE werd bij raadsbesluit van 16 Sept. '89 op zijn verzoek eervol ontslag verleend als curator onder dankbetuiging voor de vele en gewichtige diensten, door hem gedurende meer dan 24 jaar aan het Gymnasium bewezen. Bij raadsbesluit van 30 Sept. '89 werd tot curator benoemd Dr. W. H. KOSTERS.

LEERAREN AAN HET GYMNASIUM.

Dr. A. J. VITRINGA, Rector, onderwijst Latijn en Rom. Antiquiteiten in de 5de en 6de klasse. ¹⁾

Dr. H. G. A. LEIGNES BAKHOVEN, Conrector, onderwijst Grieksch in de 5de en 6de, Romeinsche en Grieksche Geschiedenis in de 4de en 5de klasse.

Dr. A. J. KRONENBERG, onderwijst Grieksch in de 4de en Nederlandsch in alle klassen.

Dr. J. H. WILMINK, onderwijst Latijn in de 3de en 4de, Grieksch in de 3de en Vad. Gesch. in de 1ste—3de klasse.

De Heer M. E. HOUCK, litt. doctorandus, onderwijst Latijn in de 1ste en 2de en Grieksch in de 2de klasse.

De Heer A. OOMS, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Fransch in alle klassen.

De Heer G. R. DEELMAN, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Hoogduitsch in de 2de—6de klasse.

De Heer J. K. FREDERIKS, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Engelsch in de 3de—6de klasse.

De Heer C. J. SCHATTENKERK, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Algemeene Geschiedenis in de 1ste—3de, Vaderl. en Alg. Geschiedenis in de 5de en 6de klasse.

De Heer D. A. A. DE NEIJN VAN HOOGWERFF, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Aardrijkskunde in de 1ste—3de klasse.

De Heer D. B. WISSELINK, tevens leeraar aan de Burgeravondschoon, onderwijst Wiskunde in alle klassen en Wiskundige Aardrijkskunde in de 6de klasse.

¹⁾ Dr. A. J. VITRINGA heeft een eervol ontslag verzocht tegen 1 October 1890.

Dr. L. A. J. BURGERSDIJK, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Natuurlijke Historie in de 1ste, 2de, 5de en 6de klasse.

Dr. J. SIRKS, Directeur der H. Burgerschool, onderwijst Natuurkunde in de 5de en 6de klasse.

Dr. J. E. ENKLAAR, tevens leeraar aan de H. Burgerschool, onderwijst Scheikunde in de 5de en 6de klasse.

Dr. A. VAN DOORNINCK, onderwijst Hebreeuwsch in de 5de en 6de klasse.

Concierge: A. VAN DEN SIGTENHORST.

STAAT DER LEERLINGEN.

De lessen werden gedurende dezen cursus bijgewoond door 56 leerlingen, die als volgt in klassen waren verdeeld.

Zesde Klasse.

K. LATER.

A. MIJS.

PH. C. MOLHUIJSEN.

J. M. THODEN VAN VELZEN.

J. BREUKINK.

B. J. IJSSEL DE SCHEPPER.

Vijfde Klasse.

E. W. BRASCAMP.

C. L. VAN DEN BROEK.

A. M. LEDEBOER.

L. ROETERS VAN LENNEP.

A. J. M. IJSSEL DE SCHEPPER.

A. F. V. SICKENGA.

A. STRAMROOD.

H. C. ZWAHLER.

Vierde Klasse.

L. LEIGNES BAKHOVEN.

L. G. BOLKESTEIN.

H. D. BRASCAMP.

J. M. HAMELBERG.

H. HOOGLANDT.

L. KIEVIT.

C. LIESKER.

H. J. MEUTER.

J. G. MOLTZER.

Derde Klasse.

L. H. BENDER.

B. TH. VAN HEEMSTRA.

C. LULOFS.

J. KOSTERS

J. S. P. MOLTZER.

M. IJSSEL DE SCHEPPER.

J. G. TEN ZELDAM.

Tweede Klasse.

G. LEIGNES BAKHOVEN.

J. A. TEN BOKKEL HUININK.

A. VAN DOORNINCK.

G. VAN EERDE.

S. R. VAN EERDE.

B. J. KATTENWINKEL.

J. H. KORNDORFFER.

J. L. HOVING.

R. A. MEES.

E. J. SLICHTENBREE.

J. A. VAN DER SLUIS.

J. A. STELLWAG.

P. STOFFEL.

J. H. DE VOS VAN STEENWIJK.

J. B. VERHOEVEN.

Eerste Klasse.

H. F. DE BOER.
J. EHRHARDT.
W. GELDERMAN.
A. J. VAN GERREVINK.
D. KRUIJDER.

W. G. PLANTEN.
J. SCHUT.
A. STOFFEL.
A. VERWEIJ.
A. VAN DE WATER.
P. WOLTERSON.

S. R. VAN EERDE en G. VAN EERDE vertrokken 1 Maart naar de 2de klasse van het Gymnasium te Sneek J. H. DE VOS VAN STEENWIJK verliet het Gymnasium om gezondheidsredenen. J. H. KORNDORFFER vertrok 1 Juni

TOESTAND VAN HET ONDERWIJS.

De lessen werden gegeven van 3 September 1889 tot 9 Juli 1890.

Aan Dr. J. H. WILMINK werd wegens ziekte een verlof toegestaan van 1 September tot 1 December. Zijne lessen werden waargenomen door den Heer J. H. LEOPOLD, doctorandus in de klassieke letteren te Leiden.

Bij het eindexamen, den 3den, 4den en 5den Juli ten overstaan van Rijksgecommitteerden afgenomen, verkregen het diploma voor de studie der godgeleerdheid, rechten en letteren: K. LATER, A. MIJS en PH. C. MOLHUIJSEN, dat voor wis-, natuur- en geneeskunde: J. BREUKINK en B. J. IJSSEL DE SCHEPPER.

Voor de lessen in het Hebreeuwsch gaven zich twee leerlingen van de 5de klasse aan; die in den wapenhandel werden bijgewoond door drie leerlingen.

PROMOTIE DER LEERLINGEN.

De promotie der leerlingen werd gehouden op Vrijdag den 11den Juli, des namiddags te 1 uur, in het Kerkgebouw van de Gemeente der Doopsgezinden, onder leiding van Dr. J. E. Enklaar, die bij deze gelegenheid eene redevoering uitsprak, getiteld: de natuurwetenschap der Grieken, vergeleken bij die onzer dagen.

Bij besluit van Curatoren werden bevorderd:

Van de 1ste tot de 2de klasse: D. KRUIJDER, W. G. PLANTEN, A. STOFFEL, A. VERWEIJ, A. VAN DE WATER en P. WOLTERSON. Aan H. F. DE BOER werd toegestaan na de vacantie herexamen af te leggen in Latijn en Algebra.

Van de 2de tot de 3de klasse: G. LEIGNES BAKHOVEN, J. A. TEN BOKKEL HUININK, B. J. KATTENWINKEL, J. L. HOVING, R. A. MEES, J. A. VAN DER SLUIS, P. STOFFEL en J. B. VERHOEVEN; herexamen in Hoogduitsch werd toegestaan aan A. VAN DOORNINCK.

Van de 3de tot de 4de klasse: C. LULOFs, M. IJssel DE SCHEPPER en J. G. TEN ZELDAM. Herexamen werd toegestaan aan L. H. BENDER in Wiskunde aan B. TH. VAN HEEMSTRA in Wiskunde en J. S. P. MOLTZER in Fransch en Hoogduitsch.

Van de 4de tot de 5de klasse: L. LEIGNES BAKHOVEN, L. G. BOLKESTEIN, H. D. BRASCAMP, J. M. HAMELBERG, H. HOOGLANDT, L. KIEVIT, C. LIESKER, H. J. MEUTER en J. G. MOLTZER.

Van de 5de tot de 6de klasse: C. L. VAN DEN BROEK, L. ROETERS VAN LENNEP, A. J. A. IJssel DE SCHEPPER, A. F. V. SICKENGA, A. STRAMROOD en H. C. ZWAHLER. Aan E. W. BRASCAMP, die wegens ziekte de laatste maanden afwezig was, werd toegestaan na de vacantie het overgangsexamen voor de 6de klasse af te leggen.

A. M. LEDEBOER van de 5de klasse en J. KOSTERS van de 3de klasse waren door langdurige ziekte verhinderd aan het overgangsexamen deel te nemen.

BOEKEN BIJ HET ONDERWIJS IN GEBRUIK.

In de eerste klasse.

Voor het Latijn: Lat. Spraakkunst van L. H. Borking, 2de druk. — Themata van Voleke, 1ste stuk. — Borking, Latijnsche Infima, opstellen en vertaling. — Woordenboek van Engelbregt of van Kan en Schröder.

Voor het Nederlandsch: Nederl. Leesboek samengesteld door P. H. van Moerkerken (ingebonden). Eene woordenlijst.

Voor het Fransch: Dubois, Nouveau Recueil de thèmes et d'exercices, 1re Année. — Larousse, la Lexicologie des Ecoles, 1re Année. — Dubois, Choix de lectures Françaises, Première Série (Amersfoort, Slothouwer.) — Delinotte, Mots et expressions familières. — Servaas de Bruin, Dictionnaire Français, 2 vols.

Voor de Geschiedenis: N. D. Doedes, de Nederlanders. — Alg. Gesch. van Duyser, 1ste Deel.

Voor de Aardrijkskunde: Bos, beknopt leerboek der aardrijkskunde, 6de druk. — Bos, Schoolatlas der geheele aarde, 7de of latere druk. Beekman, Schoolatlas voor Nederland.

Voor de Wiskunde: Wisselink, Rekenkundige opgaven, 1ste Verzameling. — W. H. en D. B. Wisselink, opgaven over de algebra, 1ste stukje (Groningen, Wolters.) — Wisselink, Theorie der Rekenkunde, 1ste Deeltje, 3de druk.

Voor de Natuurlijke Historie: Dr. J. Ritzema Bos en H. Bos, Leerboek der Dierkunde (Groningen, J. B. Wolters.)

In de tweede klasse.

Voor het Grieksch: Attische vormleer door Van Leeuwen en Da Costa (Leiden, Sijthoff.) — Van den Es, Opstellen, 1ste stuk. — Grieksch-Hollandsch woordenboek van dr. van den Es.

Voor het Latijn: Grammatica als in de 1ste klasse. — Süpfle, Opstellen ter vertaling in 't Latijn, 4de druk. — Caesar, de Bello Gallico (ed. Teubner.) Woordenboek als in de 1ste klasse.

Voor het Nederlandsch: Dozy en de Stoppelaar, Proza en Poëzie.

Voor het Fransch: Dubois, Nouveau Recueil de thèmes et d'exercices, 2ieme Année. — Woordenboek als in de 1ste klasse. — Fables de Lafontaine — Dubois, Choix de Lectures Françaises, Deuxième Série (Amersf. Slothouwer, 1884.)

Voor het Hoogduitsch: J. Leopold, Inleiding tot het Lehrbuch der deutschen Sprache, minstens 5de druk. — Beekman en Van Goor, Duitsch Leesboek, 1ste stukje, 2de dr. — Als woordenboek wordt aanbevolen: Kramers neues Taschen-Wörterbuch (Gouda, Van Goor en Zonen) of Servaas de Bruin, Nieuw Duitsch Woordenboek, nieuwe uitgaaf (Zutphen, Thieme.)

Voor de Geschiedenis: De Bruyne, Vad. Gesch. 1ste Deel. — Alg. Geschiedenis van Duyser, 1ste dl.

Voor de Aardrijkskunde: Als in de 1ste klasse.

Voor de Wiskunde: W. H. en D. B. Wisselink, opgaven over de algebra, 1ste stukje (Groningen, Wolters.) — Wisselink, Meetkunst (Leiden, Brill.) — Wisselink, theorie der Rekenkunde, 1ste deeltje, 3de druk.

Voor de Natuurlijke Historie: Dr. J. Ritzema Bos en H. Bos, Leerboek der Dierkunde. — H. L. Gerth Van Wijk, Beginselen der Plantkunde (Zwolle, Tjeenk Willink.)

In de derde klasse.

Voor het Grieksch: Grammatica en Woordenboek als in de 2de klasse. — Van den Es, Opstellen, 2de stuk. — Xenophon, Anabasis, ed Cobet.

Voor het Latijn: Grammatica als in de 2de klasse. — Woordenboek als in de 2de klasse. — Ovidius, Metamorphoses. — Caesar, de Bello Gallico. — Kan, Opstellen 2de deeltje.

Voor het Nederlandsch: Camera Obscura. — Woordenlijst.

Voor het Fransch: Woordenboek als in de 2de klasse. — Dubois, Nouveau Recueil, als in de 2de klasse. — Chateaubriand, les Aventures du dernier Abencerage, (ed. Panthéon de Bruxelles.)

Voor het Hoogduitsch: J. Leopold, Inleiding, Woordenboek, Beekman en Van Goor, als in de 2de klasse. — G. R. Deelman, Fragmente aus Deutschen Lustspielen.

Voor het Engelsch: Zimmerman, Eng. Gramm., bewerkt door Moerkerken. — Jhr. B. L. Teding van Berkhout, Stories and Songs.

Voor de Geschiedenis: De Bruyne, als de in 2de klasse, 2de deeltje. — Alg. Geschiedenis van Duyser, 2de dl.

Voor de Aardrijkskunde: Als in de 1ste klasse.

Voor de Wiskunde: W. H. en D. B. Wisselink, Opgaven over de Algebra, 2de stukje. — Wisselink, Meetkunst (Leiden, Brill.)

In de vierde klasse.

Voor het Grieksch: Grammatica en Woordenboek als in de 3de klasse. — Homerus, editio Van Leeuwen en Da Costa. — Lucianus, ed. Teubner, vol. I.

Voor het Latijn: Grammatica van Borking. — Süpfle, Themata, 1ste stuk. — Ovidius, Metamorphoses, Teubner. — Sallustius, Teubner.

Voor het Nederlandsch: Overzicht der Nederl. Letterkunde door dr. Jan te Winkel, 2de dr. — Woordenlijst. — De Genestet, met voorrede van Tiele. — Leesboek door Duyser en Van Goor.

Voor het Fransch: Woordenboek als in de 3de klasse. — Larousse, la Lexicologie des Ecoles, Partie de l'Elève, 2e année. — De Vigny, Cinq-Mars.

Voor het Hoogduitsch: Leopold, Inleiding en Woordenboek als in de 3de klasse. — Keller, Mustersammlung. — Chamisso, Peter Schlemihl.

Voor het Engelsch: Grammaire en Teding van Berkhout, als in de 3de klasse. — A. S. Kok, the rainbow, part. 3 (eerst later aan te schaffen.)

Voor de Wiskunde: W. H. en D. B. Wisselink, Opgaven over de Algebra, 2de stukje. — Wisselink, Meetkunst.

In de vijfde klasse.

Voor het Grieksch: Grammatica en Woordenboek als in de 4de kl. — Xenophon, Anabasis (ed. Cobet.) — Homerus, Ilias (ed. Van Leeuwen en Da Costa.) — Herodotus (ed. Teubner.) — Anthologia Lyrica (ed. Teubner.) — Voor afd. A afzonderlijk: Demosthenes, Orationes Olynthiacae (ed. Teubner.) — Plato, Apologia en Crito (ed. Teubner.)

Voor het Latijn: Grammatica en Woordenboek als in de 4de klasse. — Themata van Voleke, 4de stuk. — Livius, liber XXVII. — Vergilius. — Voor de afzonderlijke lessen van Afd. A: Cicero, pro Roscio Amerino (ed. Tauchnitz.) — Terentius (ed. Tauchnitz.)

Voor het Nederlandsch: Overzicht der Nederl. Letterkunde door dr. Jan te Winkel. — Staring's Gedichten. — Leesboek door Duyser en Van Goor. — Woordenlijst.

Voor het Fransch: Woordenboek als in de 4de klasse. — Octave Feuillet, le Roman d'un Jeune homme pauvre.

Voor het Hoogduitsch: Leopold als in de 4de klasse. — Woordenboek als boven. — Schiller, Wilhelm Tell (ed. Meyer.) — Von Kleist: Prinz Friedrich von Homburg (ed. Meyer.) — Eckstein, Pariser Leben (ed. Reclam) 1ste stukje.

Voor het Engelsch: Dickens, Pickwick-papers.

Voor Algemeene Geschiedenis: Duyser, 2de dl.

Voor de Wiskunde: W. H. en D. B. Wisselink, Opgaven over de Algebra, 2de stukje. — Wisselink, Stereometrie (Groningen, Noordhoff en Smit.) — Voor Afd. B afzonderlijk: Versluys, Vlakke Driehoeksmeting. — Versluys, Logarithmentafels.

Voor de Natuur- en Scheikunde: Het aanschaffen van boeken wordt niet gevorderd. Aanbevolen wordt: Van de Stadt, Beknopt leerboek der Natuurkunde, 1ste stuk.

Voor het Hebreeuwsch: W. Gesenius, hebraïsche Grammatik, laatste uitgaaf. — H. Scholz, Abriss der hebraïschen Formenlehre, laatste uitgaaf. — Een Hebreeuwsche Bijbel. Aanbevolen wordt de editio Tauchnitziana, Leipzig 1879. — Hebreeuwsch Woordenboek (aanbevolen wordt: W. Gesenius, hebraïsches und chaldaïsches Wörterbuch, laatste uitgaaf.)

In de zesde klasse.

Voor het Grieksch: Isocrates, vol. I (ed. Teubner.) — Herodotus (ed. Teubner.) — Homerus, Ilias. — Anthologia Lyrica (ed. Teubner.) Voor afd. A afzonderlijk: Plato, de Republica lib. I (Teubner.) — Euripides, Medea, ed. dr. K. Kuiper, Leiden, Brill.

Voor het Latijn: Livius, lib. XXI sqq. — Vergilius. — Horatius, Carmina, ed. Orelli minor. — Cicero, Ausgewählte Briefe, ed. Frey. — Voor de afz. lessen van afd. A: Plautus Trinummus, ed. Brix. — Opstellen ter vertaling in het Latijn van Kan, 3de stuk.

Voor de Romeinsche Antiquiteiten: Schlimmer, Rom. antiquiteiten, 5de druk. Zeer gewenscht is de aanschaffing der eerste decade van Livius.

Voor het Nederlandsch: Palamedes, treurspel door J. van den Vondel, uitgave Leiden, A. W. Sijthoff. — Huygens, Oogentroost.

Voor het Fransch: Sardou, Nos bons Villageois.

Voor het Hoogduitsch: Gutzkow, Uriel Acosta, ed. Costenoble, Jena. — Göthe, Dichtung und Wahrheit, I ed. Meyer.

Voor het Engelsch: Shakspeare, Julius Caesar, (Tauchnitz.)

Voor de Geschiedenis: Alg. Geschiedenis van Duyser, 2de dl.

Voor de Wiskunde: Als in de 5de klasse. Voor afd. B: Kempe, Boldriehoeksmeting. — Kempe, Analytische Meetkunst.

Voor de Cosmographie: De Hemellichamen door S. de Gast (laatste druk)

Voor de Natuur- en Scheikunde: Van de Stadt (zie kl. 5) 2de stuk.

Voor het Hebreeuwsch: Als in de 5de klasse.

VEREISCHTEN TOT TOELATING, ENZ.

Art. 2 van het reglement voor het Gymnasium, vastgesteld bij Raadsbesluit van 16 Januari 1879, No. 6/1769, bepaalt:

„Om tot de lessen te worden toegelaten, wordt, behalve het in de wet op het hooger onderwijs voorgeschrevene, ook gevorderd kennis van de beginselen der Fransche taal.”

Art. 9 der wet op het hooger onderwijs luidt:

„Dit examen,” enz., „betreft voor de toelating tot het eerste studiejaar: het lezen, schrijven, rekenen, de beginselen der Nederlandsche taal, der aardrijkskunde en der geschiedenis.”

NADERE OMSCHRIJVING DER VEREISCHTEN OM TOEGELATEN TE WORDEN IN DE EERSTE KLASSE.

I.

Voor de rekenkunde wordt gevraagd vaardigheid in het toepassen van de vier hoofdbewerkingen, zoowel voor geheele getallen als breuken.

De eenvoudigste kenmerken van deelbaarheid.

Het zoeken van den grootsten gemeenen deeler en van het kleinste gemeene veelvoud.

Eene eenvoudige verklaring van bovengenoemde bewerkingen.

Het metrieke stelsel van munten, maten en gewichten.

Het oplossen van eenvoudige vraagstukken.

II.

Zij, die wenschen toegelaten te worden, moeten, zonder al te groote spelfouten en met de leestekens, een stukje Nederlandsch kunnen opschrijven, dat gedicteerd wordt, het onderscheid weten tusschen de verschillende rededeelen (bv. geen voegwoord verwarren met een bijwoord, geen persoonlijk voornaamwoord voor een bezittelijk aanzien, enz.) en kunnen verbuigen en vervoegen.

III.

De aardrijkskunde van Nederland en zijne Koloniën eenigszins in bijzonderheden, die van Europa in algemeene hoofdtrekken.

IV.

Overzicht der geschiedenis des Vaderlands.

V.

Voor het Fransch: Kennis der verbuigingsvormen van substantieven en adjectieven, van de vervoeging der regelmatige en der onregelmatige werkwoorden, behalve de defectieven, en eenige ervarenheid in de spelling der meest voorkomende vormen en woorden.

Het examen van toelating wordt tweemaal 's jaars gehouden: voor den aanvang en na het einde der groote vacantie. Dit tweede examen zal plaats hebben Maandag, den 1sten September, des voormiddags te 9 uur, in het gebouw van het Gymnasium. Men wordt verzocht zich hiertoe aan te melden bij den Conrector Dr. H. G. A. LEIGNES BAKHOVEN.

De lessen worden hervat Dinsdag, den 2den September, des namiddags te 3 uur.

De herexamens worden afgenomen op Dinsdag, den 2den September, des voormiddags te 9 uur.

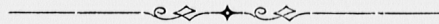
Art. 1 van het „Tarief der kosten van het onderwijs op het Gymnasium te Deventer:”

„Voor het bijwonen der lessen op het Gymnasium wordt jaarlijks betaald zeventig gulden, welk bedrag, behoudens de uitzondering van art. 3, voor het geheele jaar verschuldigd is.”

AD PLATONIS THEAETETUM.

SCRIPSIT

H. G. A. LEIGNES BAKHOVEN.

AD. PLATONIS THEAETETUS

PLATONIS THEAETETUS

AD PLATONIS THEAETETUM.

Ab amplissimis nostri Gymnasii Curatoribus rogatus, ut, si qua possem, symbolam literariam annuo huius scholae programmati adderem, ne mos per tot annos servatus exolesceret, hoc munus mihi non detractandum putavi. Itaque nonnulla collegi ex iis, quae relegens nuper Platonis Theaetetum, animi causa chartae mandaveram. Et primum quidem, quae de Socratis cum obstetrice comparatione mihi nata est suspicio, benevoli lectoris iudicio subicere libet.

149 A—151 E.

Ornamenti et delectationis causa tantummodo illam satis longam digressionem a Platone factam esse, mihi persuadere nequeo. Aliud quid Platonem voluisse suspicor. Quid illa *μαθηματικὴ τέχνη* valeat, quid nequeat perficere, imprimis urguit Plato. Itaque huic arti facultas tribuitur diiudicandi, „utrum simulacrum et falsi quid procreet iuvenis animus an „vitae particeps aliquid et verum. Ipse tamen, Socrates ait, sterilis sum sapientiae. Opem „obstetriciam ferre deus me cogit, generare autem prohibet. Non meum est tale inventum, „non animi mei fetus; ii vero, qui me utuntur, etsi primum quidem nonnulli admodum „rudes reperiuntur, omnes tamen procedente consuetudine, quibus deus id concesserit, „mirum quantum proficiunt, ut sibimet ipsis ac reliquis videntur, nec vero, ut perspicuum „est, quicquam umquam a me discentes, sed ipsi per se multa pulchra invenientes et „tenentes.” — (150 C et D.)

Susplicamur sub persona Theaeteti quodammodo latere ipsum Platonem. Qualis inter ipsum et Socratem ratio intercesserit, exponitur; quamquam plura quoque, ut infra videbimus, tecte indicantur. Quantum magistro debeat, grato animo agnoscit discipulus. Lepide et eleganter indicat non omnia e Socratis mente deprompta esse; se iam sua, non

magistri inventa cum lectoribus dehinc communicaturum. Grati animi officium quominus praestet, non recusat; nihil nisi alterum Socratem se esse Plato tantum non totidem verbis negat.

Fingitur, aut fuit fortasse, Theaetetus adolescens facie Socratis imaginem referens: προσέειπε δὲ σοὶ τὴν τε σιμωτήτα καὶ τὸ ἔξω τῶν δμμάτων, ἤττον δὲ ἢ σὺ ταῦτ' ἔχει, ait Theodorus. — Theaetetus autem, quamquam Socratis aliquatenus similis, geometriae imprimis studuit sicut Plato Megaris primo degens, tum Cyrenae cum Euclide et Theodoro mathematicae arti operam dedit. Theaetetus eximiae spei adolescens a Socrate ad philosophiae studium impellitur; arte critica imprimis imbuitur; erroribus permultis liberatur; non ut Gorgias, Euthydemus, Polus, alii, ridetur neque acriter impugnatur, immo laudatur et excitatur, ut veri investigationi strenue incumbat.

Si quid veri sentio, duplex fuit Platoni propositum, cum digressionem illam de arte maeutica scriberet. Pietate ductus accepta se multa referre magistro non negat, cum quod ad maturitatem pervenissent, quae in ipsius mente delitescerent quasi germina, tum quod ipse „partus doloribus” non deterritus sed potius excitatus suae mentis „prolem” in lucem tandem protulisset Ante omnia autem Socrati deberi a Theaeteto, sive Platone, illam discernendi rationem, qua vera a falsis internoscantur, grato animo discipulus testatur.

Cum autem multa se Socrati debere fateatur, tum non omnia inde petivit. Ipse Theaetetus (Plato) ἐγκύμων est, et brevi iam sua placita expositurus est.

Sic salva modestia, salva quoque pietate erga magistrum eleganter lectores Plato monet, ut in posterum distinguant inter Socratem illum, qui ante aliquot annos hauserit venenum, et hunc, qui ab ipso loquens inductus sit.

Relegeris, quaeso, haec Socratis verba: Καὶ τοῦτο ἐνεργὲς ὅτι παρ' ἐμοῦ οὐδὲν πώποτε μαθόντες ἀλλ' αὐτοὶ παρ' αὐτῶν πολλὰ καὶ καλὰ εὐρόντες τε καὶ κατέχοντες· τῆς μέντοι μαιείας ὁ Θεός τε καὶ ἐγὼ αἵτιος.

Hanc coniecturam de Platonis ὑποπόδιον, qualiscunque est, non silentio praeterire volui, quia optime quadrare videtur ad eorum sententiam, qui dialogum Theaetetum scriptum esse putant, cum Plato itineribus in Megarida et in Aegyptum perfectis Athenas redux nondum in Siciliam esset profectus. Zeller, Windelband, Natorp in ea re consentiunt, quattuor dialogos, Menonem, Gorgiam, Phaedrum, Theaetetum arcte cohaerere, nec temporibus multum distinctos esse.¹⁾ Cuius tetralogiae id proprium est, quod dialogi medium

¹⁾ Natorp in Archiv für Geschichte der Philosophie Vol II. part 3 (1889). Ueber Grundabsicht und Entstehungszeit von Plato's Gorgias.

Zeller (editio 1889, p. 521 sq.)

tenent inter priores, in quibus Plato vestigia premens Socratis vel non longe saltem a magistro discedens, doctrina de ideis nondum excogitata, plane Socratico more disputat, et posteriores, cum ex anamnesios praeceptione profectus ad propriam suam idearum doctrinam pervenisset.

In his quattuor dialogis Plato tamquam viam munire coepit, qua ad Symposion, Phaedonem, Timaeum aliquando evasurus est.

Conspicuum est in iis iam ingenium illud audax ad altiora nitens; nondum tamen audet omnia proferre, quae imo pectore fortasse iam sentit. Nondum prorsus mente perspectam iam prospicere procul suam incipit doctrinam. Nondum docet, quaerit adhuc. Falsae primum opiniones *περὶ ἐπιστήμης*, a clarissimis viris id temporis celebratae ac divulgatae ante omnia erant refutandae, antequam ipsius placita argumentis confirmare posset.

Ex ea quaestione enim de scientiae humanae natura et fonte omnia pendent, quae Plato in posterioribus dialogis docuit. Jure igitur optimo ad hoc dialogorum genus Theaetetus refertur a Zellero, Natorpio, aliis. Quod si assentimur, intellegitur profecto, cur Plato eo tempore id agat, ne quis aut animi erga magistrum ingrati se arguat, neve obliviscatur iam Platonem ipsum traditurum esse, quae ipse excogitaverit.

Si igitur iure suspicamur digressionem illam de Socratis arte obstetricia et laudes magistri celebrari et discipulo sua propria merita vindicari, locus huic rei valde opportunus est putandus initium quattuor illorum dialogorum. Idcirco, ut infra aliis argumentis probare conabimur, Theaeteto, non ut alii, quartum locum tetralogiae assignamus, sed potius secundum, ita ut ordo sit: Gorgias, Theaetetus, Meno, Phaedrus.

Plura tamen et graviora etiam spectasse Plato mihi videtur, cum de arte illa socratica sive obstetricia eleganter et copiose ageret. Fere totius Platonis philosophiae summa vel, si mavis, principium hoc est: ex ipsa mente humana vera scientia est eruenda; in hac saltem vita non extrinsecus rectae rerum notitiae per sensus imprimuntur; scientia hominum ante hanc vitam comparata latet, oblivione pressa, in mente reposita, donec sensim paulatimque sermonibus cogitationibusque excitatur. Qui hanc latentem scientiam detegit, docet; qui ipsius mentis imagines aspicere coepit, discit ac suam auxit veri rectique notitiam. Quae extrinsecus afferuntur, parvi vel nihili sunt.¹⁾

In Theaeteto talia nondum invenies. Quaeritur ibi, quid sit *ἐπιστήμη*. Omnes de hac re opiniones id temporis divulgatae recensentur ac redarguantur. Irritus totus sermonis

¹⁾ Peipers in opere infra citando docet: Plato omnem cognoscendi facultatem pariter atque visionem *extrinsecus* homini dari putavit. (p. 261). Debebat dicere: *ante hanc vitam datam esse extrinsecus*.

labor esse videtur, nam quaestio non profligatur. Qui autem attentius legerit lector, fortasse aliter statuet. In illa de arte obstetricia digressionem latet id, quod frustra quaesitum esse videri possit. Nondum probatur argumentis, tantum praecipitur animo id, quod postea in Menone, in Phaetro maxime, planis verbis explicabitur et rationibus confirmabitur.

Falsa refelluntur; vera tecte modo indicantur. Hanc esse totius fere dialogi rationem et viam, ex aliis locis nostri dialogi probare posse mihi videor. Iam suspicamur Theaetetum ante Menonem et ante Phaetrum scriptum esse, quia in illo, adhibito exemplo servi mathematicae artem nescientis eiusdemque periti, in hoc etiam translationibus audacioribus, ut poeta, quaestionem solvit, quam desperare in Theaeteto Plato ita simulat, ut tamen vera animi diluceat sententia.

151 C. ὅτι οὐδεὶς θεὸς δύσνους ἀνθρώποις, οὐδ' ἐγὼ δυσνόητοιούτων οὐδὲν δρῶ.

Teichmüller Platoni superbiam atque arrogantiam exprobrans, inter alios, quos adhibet ad accusationem confirmandam, hunc locum praecipue testem citavit. (Litt. Fehd. p. 135).

Quamquam enim, ait, loquitur Socrates, haud dubium, quin Plato se ipsum significet. Fatendum sane est, quocumque modo haec verba explicaveris, valde ea displicere et admirationem lectoribus movere. Fac enim Platonem tanta fuisse arrogantia, ut diis se ipsum inseruerit, sive saltem deorum unicum in terris se ministrum praedicaverit, tamen hic locus ad immodicam linguam minime aptus est, ubi proxime tanta modestia de se ipso suaeque opera locutus est. Quod si quis Platonem non ipsum se sed Socratem spectasse putabit, (quod non facile quisquam praeter Teichmüllerum negabit), tamen quaeremus, num opportuna hic sunt deorum in homines benevolentia monita, cum ridens se matri obstetriciae artis peritae comparat. Sunt profecto aut superba haec verba aut importuna.

Fortasse igitur latet in iis error scribarum. Cum opiniones, ait, quae mihi commenta videntur, deleo, irascuntur, qui frustra ea magno interdum dolore quasi enisi sunt, sicut mulierculae aegerrime ferre solent, quoties in partu labores irriti fuisse apparent, idque quod pepererunt, quia iam mortuum vel abortivum est, removetur. (μὴ ἀγρίαινε ὥσπερ αἱ πρωτοτόκοι.)

Requiritur itaque aliquid, quod Socrati virorum obstetrici opponatur, ἡ μήτηρ, vel μήδ' τις, vel aliud vocabulum. Fortasse ex verbis οὐδεὶς θεὸς elicienda sunt οὐδ' εἰλεῖθυνα.

Quod si verum est, sensus verborum hoc est: ne Ilithyia quidem, quae omnis illius artis habetur praeses, quaeque μοιροτόκος ob dolores, quos excitare solet, dicitur, parturientibus iniqua est, sed naturae potius legibus obsequitur; ita pariter me quoque in mea provincia malevolentia vacare perhibeo. Sequens οὐδ' mutandum erat in οὐτ'.

Poterat aliquis, ut huius loci sinceritatem tueretur respicere ad verba, quae leguntur.

150 D.: τῆς μέντοι μαιείας ὁ Θεός τε ἐγὼ αἵτιος. — Verum ὁ Θεός deus est, qui Socrati artem tradidit; si autem noster locus οὐδείς Θεός habet, sermo est de omnium deorum in homines amore ac benevolentia.

152 A—157 D.

Inde a 152 D exponitur Protagorae doctrina, imprimis illud: πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπον εἶναι, τῶν μὲν ὄντων, ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν.

Sunt, qui censeant hanc clarissimi Sophistae maxime celebratam sententiam a Platone ita verbis esse expressam, ita sermone illustratam, ita in disputatione specie defensam, ut reapse, sive de industria sive per imprudentiam prorsus in peius ficta sit ac deformata. Primus, ni fallor, Grote illustrissimus historicus, de Platonis fide hac in re dubitare ausus est, quem caute et prudenter, ut de omnibus, disputantem, nonnulli, ut fit, audacius secuti sunt. Nuper vero W. Halbfass (die Berichte des Platon und Aristoteles über Protagoras in Fleck' Jahrb. Supp. XIII.) Theaeteto Platonis crimini dedit, quod prorsus falso cum de ipso Protagora, tum de celebrato dogmate eius adhuc a recentioribus statutum sit ac iudicatum. Perhibet non comparandum esse, ut vulgo putant, clarissimi Abderitae enunciatum philosophemati cuidam, a recentioribus tradito, cui nomen subjectivismi vel relativismi indiderint. Protagoras enim neque more philosophorum abstrusa quaedam, neque, ut eristicorum genus, nimis subtilia spectasse ei videtur; contra vero, ut vir sapiens et rerum communium gnarus, a talibus avocasse et praeceptum potius dedisse, quod ad institutionem vitae communis spectaret. „Eas solas colite artes, quae hominum vitae prodesse possint; cetera fugite, quae sunt frigida atque inania.” Sic fere Halbfassio Protagoras monuisse visus est, cum is hominem ipsum omnium rerum metrum esse diceret.

Longe aliter doctissimus Paul Natorp, qui in opere: Forschungen zur Geschichte des Erkenntnisproblems im Alterthum, veritatem et sinceritatem Platoni strenue ac feliciter vindicare conatus est, cuius operis cum debita laude mentionem fecit Victor Brochart (in Archiv für Gesch. der Philos.: *Protagoras et Democrite* B II h. 3. 1889) his verbis: Natorp a prouvé par un examen minutieux, et avec un grand luxe d'arguments — ce qui paraissait évident à première vue pour tout lecteur non prévenu — que Platon a été dans le Théétète un interprète fidèle, un adversaire loyal, d'une bonne foi scrupuleuse et attaché toujours, si non à la lettre, du moins à l'esprit de la doctrine, qu'il expose avec tant de profondeur avant de la critiquer avec tant de subtilité.

Lubens facio cum Franco-Gallo Germani Platonisque laudes celebrante; neque enim data opera Platonem deformasse Abderitarum, si unum Democritum excipimus, clarissimum facile credat aliquis, neque toto fere dialogo Theaetetum et Socratem quasi σκιμαρχῆσαι,

cum modo defenderent, modo impugnarent opiniones quasdam, falso Protagorae esse perhibentes, quas ipse Plato animi fortasse causa ad id ipsum excogitavisset.

Attamen verba Brochardi: Platon a été dans le Théétète un interprète fidèle, un adversaire loyal, d'une bonne foi scrupuleuse, mihi justae laudis modum aliquantum superare videntur.

Nam levis quaedam ironia nobis statim subolet in hac nostri dialogi parte, cum videmus, Protagoram, quique eum sequuntur, κομψοτέρους dici. Mox Empedocles, Protagoras, Heraclitus οἱ βέοντες nominantur, qui verborum lusus nobis affert Cobeti memoriam, philosophos, qui comparandis linguis operam navant, *comparativos* dicentis.

Jam Epicharmus, qui Pythagoricis doctrinis addictus dicitur, et Homerus inter fluentes philosophos recensentur!

Legeris vero, si placet, haec: ἔτι οὖν σοι λέγω νηνεμίας τε καὶ γαλήνης καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὅτι αἱ μὲν ἡσυχίαι σήπουσι καὶ ἀπολλύουσι, τὰ δ' ἕτερα σφρίζει. καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν κολοφῶνα προσβιβάζω, τὴν χρυσὴν σείραν ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἥλιον Ὁμήρος λέγει, καὶ δηλοῖ ὅτι ἕως μὲν ἂν ἡ περιφορὰ ἢ κινουμένη καὶ ὁ ἥλιος, πάντ' ἔστι καὶ σφρίζεται τὰ ἐν θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, εἰ δὲ σταίῃ τοῦτο ὥσπερ δεξὲν, πάντα χρήματ' ἂν διαφθαρείη καὶ γένοιτ' ἂν τὸ λεγόμενον ἄνω κάτω πάντα. Suntne talia serio an per iocum dicta?

Jam Stalbaum recte monuit his verbis physicos notari: „Patet, inquit, Platonem huius „catenae ideo mentionem inicere, quia physicorum carpit perversitatem, qui in loco illo „Homeri profundam doctrinam de rerum natura absconditam latere sibi persuasissent; „unde factum est, ut ipse a posterioris aetatis scriptoribus, irrisionis vim non sentientibus, in „huius perversitatis communionem venisse temere existimaretur.” — Non profecto philosopho nostro vitio vertemus, quod tales ob nugas physicos risit. Verum hic physicis perstringendis facetiis locus non erat; de Protagora, de Heraclito de utriusque sectatoribus sermo est. — Nihilominus tamen uno illo τῶν βέοντων nomine ab Eleaticis dissentientes omnes complectitur eundem fere in modum, quo Aristophanes, Sophistis a Socraticis non distinctis, indigne de Socrate iocatus est et nostris temporibus, lepida scilicet capita, aliena propriis miscentes, temere saepe de Darwinio locuti sunt. Quod velim tamen non ita dictum putes, ut Aristophanis paene scurrilis dicacitatis, quae est in discipulis Socratis astronomiam geologiamque ridicule tractantibus, inque ipso Socrate Dinum novumque deorum genus praedicante Platonis ironiam in depingendo Protagora prorsus similem esse perhibeam. Ex eodem genere quidem sunt iocandi, at urbanitate, veritate etiam, distant, quantum a turba illa, quae mixta ex omni genere hominum in theatro Bacchum celebrabat, differt Platonis amicorum sodalitium.

Quanto autem, quae ad risum movendum finguntur, propius veritati accedunt, tanto sunt lepidiora, eademque, credo, difficilius deprehenduntur.

Quid porro de hisce statuendum? 153 B. καὶ μὴν τό γε τῶν ζῶων γένος ἐκ τῶν αὐτῶν (ἐκ Φορᾶς καὶ τριψέως) τούτων φύεται — et ἡ τῶν σαυμάτων ἕξις οὐχ ὕφ' ἡσυχίας μὲν καὶ ἀργίας διόλλυται ὑπὸ γυμνασίων δὲ καὶ κινήσεων ἐπὶ τὸ πολὺ σφάζεται;

Quid talia aut cum Protagorae, aut cum Heracliti doctrinis commune habent nisi sonum verborum?

At in his facile ironiam agnoscas! Alia tamen, quae hodie plerisque serio dicta videntur, fortasse pariter in ioca sunt referenda. Eo ipso, quod Platoni non tanti fuit illorum fluentium philosophorum placita ea cura ac diligentia adumbrare, ut inter prorsus diversa recte distingueret, factum esse potest, ut multo ingenii acumine et magna subtilitate hodie quaeratur, quinam sint illi, quibus Protagoras ἐν ἀπορήτῳ quaedam ex Heracliti sapientia petita tradiderit. (152 C.) Cavendum certe est, ne de illis „elegantioribus” (οἱ κομψότεροι) eiusmodi in errorem incidamus, qualis fuerit Eusthatii dicentis: Πλάτων αὐτὸν τὸν ἥλιον χρυσέαν λέγει σφιδάν.

Fuit enim, ut nemo nescit, in vetere illa philosophia duplex sempiterni sive fluxus sive motus ratio.

Hanc externam, illam internam dixeris. Fuerunt, qui iam tum coniectura quodammodo augurati sint talem omnium motum, qualem post multa saecula, scientia naturae vix credibilem in modum aucta et stabilita, harum rerum periti animo conceperunt et tantopere ad commune iudicium popularemque intellegentiam accommodaverunt, ut ne ab indoctis quidem hodie ignoretur, primo qui sit motus ille, cui singula, animalia, plantae, saxa ita obtemperant, ut nihil neque stare, neque esse sed potius moveri, fluere, gigni omnia dici iure possint; deinde, quomodo, formis assumtis aliis, resurgant vires, neque umquam, quamvis mutatae, intereant.

Altera est ratio eorum, qui de rebus ipsis, moveantur necne, non disputant; ne disputari quidem posse perhibent, quod non res noverimus ipsas, sed αἰσθήσεις quasdam, per quas, sensibus aliquo modo sive intus sive extrinsecus affectis, mens ipsa „phantasias” pariat, partasque aliquamdiu teneat.

Harum autem rationum, postea demum exultarum, ante tot saecula imagines iam praefinxisse videntur et Heraclitus et Protagoras. Qua de re non absurdum videtur eum audire testem, qui magna cura insignique doctrina Heraclitum quasi in vitam revocatum nostris oculis proposuit: virum doctissimum Edmund Pfeiderer dico (die Philosophie von Heraclit von Ephesus im Lichte der Mysteriënnidee) — „est ist kaum zu viel gesagt, „wenn man in ihm auch für die bedeutendste naturwissenschaftliche Lehre der Gegenwart „den intuitiven Profeten erblickt, was allerdings besonders bei unserer Fassung seines „Grundgedankes heraustritt. Ich meine, wie sich denken lässt, die moderne Lehre von

„der Erhaltung der Kraft und dem mechanischen Aequivalent der Wärme, an welche zu „erinnern denn doch nicht bloß eine äusserlich spielende Vergleichung sein dürfte. „Gewiss war Heraclit von Haus aus und sein Grundinteresse nach kein Physiker, wenn „man dabei irgend an eine genauereingehende, detaillirtere und exaktere Betrachtung, „ob auch nur für jene Zeit und etwa in der Weise der Milesier denkt. Aber trotzdem „weiss er aus dem uralten tiefen Naturgefühl der Religion, insbesondere der Mysterien „heraus den innersten Puls und Herzschlag der Natur im grossen Ganzen glücklich zu „diviniren und so auf seine Art zu anticipiren, was dritthalbtausend Jahre später exakt „nachgewiesen worden ist.“

Quibus addere liceat verba Windelbandii: die physikalische Anwendung dieser Grundlehre ergibt nun bei Heraklit eine durchgeführte Theorie des *Stoffwechsels* im Universum. (Geschichte der antiken Naturwissenschaft und Philosophie)

Talis igitur fuit Heracliti *ῥῆσις* ille, qui Platoni fuit causa, ut inter *ῥητορας* eum nominaret. Longe alia Protagorae doctrina. — Quid illum movere potuisset, ut ex Heracliti doctrina suam hauriret aut per Ephesii placita sua stabiliret a nullo patefactum est e multis antiquis recentioribusque, qui Protagoram ex Heraclito permulta deprompsisse mira fiducia affirmant. (Windelband 187. Natorp Forschungen, passim.) Immo multa sunt, unde efficias potius alienum alterum ab altero animum habuisse, contemptumque magis quam adamatum esse vel cultum. Quid, si in lepore quodam Platonis posteritati errandi causam sitam esse statuas?

Estne audacius credere Platonem tale quid ridentem dixisse: *si quis Protagorae Heraclitique de motu diversas sententias conglutinare audeat, profecto ultima mutabilitatis sic existat ratio!*

Quidni enim, dum Homerum et Epicharmum τῶν ῥητόρων choro inserebat, de arcanis sacris Protagorae risisset philosophus ab ironia haud dubie non alienus?

Protagoram enim quasi niti Heraclito vix credideris, nisi ineptias esse probaveris sententias eorum, qui Protagoram cum Humio, Heraclitum autem cum Spinoza Hegelioque comparaverunt. Natorp autem Davidem Humium „den modernen Geistverwandte des Protagoras“ nominavit, den modernsten vero clarissimum Laass. Verum de Heraclito in opere citato Pfeiderer talia scripsit:

„Beinahe noch bedeutsamer, als die überwiegende Hochschätzung im Alterthum ist, „natürlich nicht eine Abhängigkeit, wohl aber die frappante sachliche Verwandtschaft „einiger der grössten neueren Philosophen mit den Kerngedanken Heraklits. Insbesondere „sind es solche, die gleich ihm der tiefsten Quelle religiöser Grundideen nicht ferne „stehen. In praktischer Hinsicht war es immer wieder die einsame Gestalt Spinoza's,

„an den wir uns bei dem griechischen Weisen erinnert fühlten. Mehr in theoretisch-metaphysischer Beziehung aber ist seine Verwandtschaft mit Schelling und besonders mit Hegel allbekannt. Nun ist es zwar sicherlich historisch zu verwerfen, wenn der alte Philosoph ohne weiteres modernisirt wird, indem man ihn mit Lasalle nicht bloss „komplet hegelsch reden sondern auch denken lässt. Indessen dürfen wir uns durch diese, jedenfalls geistvoll anregende Uebertreibung des genannten Gelehrten meines Erachtens nicht im Gegendruck abhalten lassen, die so unverkennbar starken Berührungspunkte beider grossen Philosophen, jene plastischen Anticipationen oder wenigstens „ahnenden Andeutungen von Hegel'schem (oder Schelling'schem) bei Heraklit unbefangen „anzuerkennen.“

Sunt haud dubie in his omnibus, quae non facile quisquam reiiciat, dum separata, quae de utroque viro exstant testimonia, quamvis sint pauca, cum cura perpendat; verum absurda esse videntur, simulac de Protagora, ut in Theaeteto, Heracliti placita cum discipulis communicante cogitaveris.

Sensualismi nomen Protagorae doctrinae vulgo indunt. — De Heraclitea cognoscendi ratione communis opinio longe est alia. „Sein Schwerpunkt, ait Pfeiderer, lag positiv in der spekulativen Intuition und Selbstvertiefung. Nimirum aut de Heraclito Protagorae valet adhuc minus recta notitia, aut Plato, credo, festivitate sua posteritati invitus male ludos fecit.

Heraclitus penitus deorum, sive potius dei, reverentia atque amore imbutus esse scribitur. Protagoram perhibuisse sintne dii an non sint, neminem iure dixisse, legimus.

Protagoras putat id cuique verum esse, quod cuique videatur. Heracliti est fragmentum, quo ξυόν dicitur esse ξὺν νῶ ἔν, quod sequi nos oporteat. „Auch theoretisch lässt er keine „Zweifel darüber, wie wenig er von individuellem Witz des Einzelnen als solchen hält.“ (Pfeiderer p. 49.)

Ne obliviscamur denique ipsum Platonem, quum duplicem illum motum, quasi esset unus idemque, pingeret ¹⁾ verba sua μῦθον nominavisse.

Jam simul in sequentibus serio de scientiae natura cum Theaeteto disputare et quaerere coepit, unum illud Protagorae dictum respicit. De fluxu rerum tum siletur. Post ioca, credo, ad seriora transiit, posita iam ironia, quae est in coniungendo duplici motu.

¹⁾ De Democrito sane recte se haberent, quae de duobus motibus coniunctis in Theaeteto leguntur. Οὐσίαν Dem. posuit esse in atomis, quae semper agitantur. Proprietates autem quaedam, at non omnes, atomorum provenire ex variante semper mentis statu. At ab illis „Musarum inimicis“ probe distinguuntur οἱ κομψότεροι

At vero dignissima est, quae perpendatur, Natorpii coniectura. In opere suo, Forschungen zur Geschichte des Erkenntnisproblems im Alterthum, uti etiam in novissimo fasciculo Archivi Steinii cum Dümmlerio Platonis mentem sic illustravit, ut non possit quin illius interpretis ingenii acumine, disputandi subtilitate, doctrinae ubertate movearis.

Nec tamen supervacaneum videtur statim monere ipsum Natorpium de ratione, qua usus sit Plato in Protagoram, scripsisse: „Platons Vorgehen gegen den Sophisten ist „gewiss ein auffälliges und einer besondere Erklärung jedenfalls bedürftig;“ quod si verum, inde sequitur, ni fallor, ut Plato suis scribens civibus, quippe qui facile vera a falsis dignoscerent, ignorantiae nostrae certe non metuens, in Protagorae imagine exprimenda veritatem imitari non multum curaverit. Sed attendamus, qui res illa „notabilis“ a Natorpio explicetur.

„Ich meine, ait, in ziemlich durchsichtiger Verhüllung hat Platon zu verstehen geben „wollen: was er entwerfe, sei die Gestalt, welche die Lehre des Protagoras bei gewissen „Philosophen *seiner Zeit* angenommen hatte, welche an Protagoras anknüpften, doch über „ihn herausgingen, seine Lehre erweiterten, sie durch Verknüpfung mit heraklitischen „Sätzen vielleicht tiefer und haltbarer zu begründen, ihre Consequenz zu vollenden „glaubten, übrigens dabei wohl der Meinung waren, deren Recht oder Unrecht wir nicht „mehr zu entscheiden vermögen, dass sie dabei im Sinne des Protagoras verführen. Ich „meine: Alles versteht sich aus dieser Voraussetzung am einfachsten. Nämlich Platon „konnte, ohne der Fiction des Gesprächs allzu gröblich ins Gesicht zu schlagen, nicht „den Socrates von philosophischen Lehren, die vermuthlich erst lange nach ihm aufgestellt „worden sind, direct reden lassen; der Anachronismus musste durch irgend eine Wendung „wenigstens zum Schein umgangen werden: und Platon umgeht ihn, wie mir dünkt, auf „gar nicht ungeschickte Art, wenn er den Socrates sagen lässt: Protagoras habe es dem „grossen Haufen freilich so nicht vorgetragen, aber insgeheim den Schülern habe er es so „erklärt, und ihr Heiligthum wolle er verrathen. Soll eine Name genannt werden, so „dürfte wohl immer noch mit Schleiermacher an Aristipp zu denken sein; leider wissen „wir von dessen Lehren zu wenig, um die Richtigkeit der Beziehung gehörig begründen „zu können. Was Sextus Empiricus, ohne Aristipp zu nennen, von den Kyrenaikern „anführt, mag wohl von jenem der Hauptsache nach herkommen; auch bieten sich einige „Vergleichungspunkte mit den Sätzen der κομψότεροι; Sicherheit ist aber in der Sache „schwerlich zu erreichen.“ Sic in opere, Forschungen etc. Recentissime autem in Steinio Archivo cum Dümmlerio non iam dubitat, quin Aristippus in Platonis Theaeteto impugnetur. At fueruntne revera in Cyrenaicorum doctrina, quae ex Heraclito fluxerunt? Negat Zellerus, ait Natorpius. Audiamus Zellerum. „Ist aber unser Wissen auf der Kenntniss unserer

„Empfindungen beschränkt, so folgt einerseits, dass es verkehrt wäre eine Erkenntniss der „Dinge zu suchen, die uns nun einmal versagt ist; und in sofern wird durch die skeptische „Ansicht der Cyrenaiker vom Erkennen ihre Ueberzeugung von der Wertlosigkeit aller „physikalischen Forschungen begründet.“ Praeterea ad Ciceronem, Plutarchum, Sextum Empiricum provocat, ut probet, quantopere a Cyrenaicorum systemate alienum sit constituere, quam nos *aetiologiam* dicere solemus. Verum Dummler eumque secutus Natorp contenderunt, eo, quod logicae rationi non congrueret, nondum probari, omnino in Cyrenaicorum doctrinis tale quid non inveniri.

Omnibus hoc scepticis commune esse vitium perhibent („Diese Inconsequenz, die übrigens der Sensualistischen Skepsis aller Zeiten gemein und kaum von ihr zu trennen ist.) Ex ipsius Sexti verbis ultro demonstrari posse credunt Cyrenaicos confecisse *τόπον περὶ τῶν ἀτιμῶν*, qua in re tamen hoc tenendum, ex loco Sexti (I. vi) id tantum apparere, fuisse nonnullos, qui crederent Cyrenaicos de hac re sententiam mutasse, quod ex philosophiae partium nominibus effecisse sibi viderentur.

De posterioribus igitur non de ipso Aristippo Platonis aequali haec valerent. Gravia denique sunt verba Zelleri: „man kann nicht schliessen mit dem, was 'er Protagoras „beilegt, müsse eigentlich Aristippus gemeint sein, denn es passe auf diesen, sobald man „nur annehme, dass er Anderes gelehrt habe, als was sich mit seiner nachweislichen „Lehre verträgt (p. 350).“

Quamquam igitur vix dici potest, quantopere primo aspectu alliciat Natorpii acuta coniectura, satius tamen duco, magisque sinceræ simplicique interpretandi rationi congruere videtur, Protagoram suis discipulis arcana quaedam ex Heraclito hausta tradentem relegare ad Homerum, qui philosophorum fluentium princeps fuisset, taliaque, quae, ut festivitate quadam investigandi severitatem mitigaret, saepius sermonibus Plato immis-
cuit. — Non irascimur profecto Attico philosopho, quod disputandi laborem interdum iocis exhilaravit. Nec tamen eo magis est negandum Platonem haud sine contemptu quodam aut fastidio de fluentibus illis philosophis locutum esse.

164 E.

Καὶ γὰρ οὐδ' οἱ ἐπίτροποι, οὐκ Πρωταγόρας κατέλιπεν, βοηθεῖν ἐθέλουσιν, ὧν Θεόδωρος εἰς ὅδε · ἀλλ' αὐτοὶ κινδυνεύομεν τοῦ δικαίου ἕνεκ' αὐτῶ βοηθεῖν. —

Postrema verba vertuntur ab Astio: *immo soli periclitabimur, quia par est, ei auxiliari.* Suntne haec recta? Verbum *κινδυνεύειν* duplici modo iungitur cum infinitivo:

κινδυνεύεις ἀποθανεῖν, Plat. Apol. 28. b. et *κινδυνεύω πεπονθέναι*, Gorg. 485. c.; metuendum est, ne moriaris; videor passus esse. Neuter usus verbi *κινδυνεύειν* nostro loco aptus est. Suspicio igitur legendum esse *κινδυνεύομεν δίκαιοι εἶναι*, ut sensus sit aut: *ipsi videmur nostro*

iure ei auxiliari posse; aut: videtur nostrum ipsorum officium esse ei opitulari. Utraque enim in δικαίος εἰμι inest significatio. Prior magis placet (belgice: *wy zelf schynen er toe gerechtigd te zyn voor hem op te komen.*)

175 C.

Ὅταν δὲ γέ τινα αὐτὸς, ὃ φίλε, ἐλκύσῃ ἄνω, καὶ ἐθελήσῃ τις αὐτῷ ἐκβῆναι ἐκ τοῦ τί ἐγὼ σὲ ἀδικῶ ἢ σὺ ἐμέ; κ. τ. ε. Vitio graviore haec verba laborare mihi videntur. Socrates loquitur de iis, qui vitae communis necessitatibus ita tenentur, ut de ipsa iustitia aut probitate, qualia sint, numquam cogitaverint. Ut sunt, ait, hi acres et petulantes in causis agendis, uti etiam in concionibus vehementes, ita non acuti et sagaces reperiuntur, quum de vera felicitate, de iustitia, de philosophia denique rationem reddere coguntur. Obstupefacti silent aut velut vertigine correpti balbutire incipiunt, simul ac *sursum eos traxit aliquis*.

Iam statim in verbis citatis displicet αὐτός. Coniectura Heusdii dignissima est, quae in memoriam revocetur; scripsit enim pro αὐτός αὐτῶν. Sed ne sic quidem omnia sana sunt. Verba ὅταν ἐλκύσῃ τινα valent: *si sursum traxerit aliquem*; sequitur autem καὶ ἐθελήσῃ τις αὐτῷ (huic dativo, quem dicunt, *commodi* nullus hic locus est) *et aliquis egredi (trahi) voluerit*. cum quis autem alterum iam traxerit, alterum, sive velit sive nolit, sequi (trahi) necesse est. Subiunctivus aoristi adhibetur, non de conatu, sed de re iam peracta in futuro.

Nisi igitur audacior videatur mutatio, hunc fere in ordinem verba redigere velim: ὅταν δὲ γέ τινα αὐτῶν, ὃ φίλε, ἐλκύσῃ τις ἄνω ἢ ἐθελήσῃ τις αὐτὸς ἐκβῆναι κ. τ. ε. si quem eorum, amice, traxerit aliquis sursum, vel voluerit aliquis ipse (sua sponte) egredi, caet.

Τίς in priorie parte antitheseos est philosophus, in altera parte τίς est unus ex iis, qui alias semper ad solarium, ut vulgo Romae dicebant, versari solent.

179 C.

Πολλαχῇ, ὃ Θεόδωρε, καὶ ἄλλῃ ἂν τό γε τοιοῦτον ἀλοίη, μὴ πᾶσαν παντὸς ἀληθῆ δόξαν εἶναι.

Ast et Schleiermacher male interpretati sunt verba τό γε τοιοῦτον.

Ast: *Aliis vero, Theodore, etiam multis modis hoc convinci poterit probando non quamque cuiusque veram esse sententiam.*

Schleiermacher: *Noch an vielen anderen Orten, o Theodorus, kann ein solcher Satz gefangen werden, dass jede Vorstellung eines Jeden wahr sein soll.* Ex iis, quae proxime praecedunt: ἐκείνη μοι δοκεῖ, ὃ Σώκρατες, μάλιστα ἀλίσκεσθαι ὁ λόγος apparet ad ἀλοίη supplendum esse ὁ λόγος; τό γε τοιοῦτον est accusativus, et valet: hactenus saltem; per epexegetesin explicantur: μὴ πᾶσαν παντὸς ἀληθῆ δόξαν εἶναι: *licet sint multae opiniones per se rectae, non de omnibus hoc praedicare licet.* In proximis verbis pro τῷ τοι legendum est τοσούτῳ.

Vulgo vertunt: *idcirco sane.* Homericum est, non Platonis dicendi genus.

180 A.

ἀτεχνῶς γὰρ κατὰ τὰ συγγράμματα φέρονται (sc. Heraclitei), τὸ δ' ἐπιμεῖναι ἐπὶ λόγῳ καὶ ἐρωτήματι καὶ ἡσυχίᾳ ἐν μέρει ἀποκρίνασθαι καὶ ἐρέσθαι ἥττον αὐτοῖς ἐνὶ ἡ τὸ μηδέν. — hactenus omnia recta; quae tamen sequuntur, tali obscuritate laborant, ut ab interpretibus frustra explicationem quaerat aliquis. Verba sunt haecce: μᾶλλον δὲ ὑπερβάλλει τὸ οὐδ' οὐδὲν πρὸς τὸ μηδὲ σμικρὸν ἐνεῖναι τοῖς ἀνδράσιν ἡσυχίας.

Schleiermacher: *Ja, nicht einmal Nichts ist schon zu viel gesagt, so wenig Ruhe ist in diesen Leuten.*

Num tamen aliquis dicere potest se iusto lenius locutum esse, qui, cum ne tantillum quidem otii in his viris inesse dicere voluerit, dixerit: ne *nihil* quidem otii in iis inesse?

Tum Socrates verbis οὐδ' οὐδὲν non usus est; multo fortius etiam locutus est; *minus quam nihil* enim dixit in iis inesse otii.

Denique verba ὑπερβάλλει τὸ οὐδ' οὐδὲν non valent: *ist schon zu viel gesagt*, i. e. nimis otii his viris tribuitur, sed sensus potius hic est: *in verbis „ne nihil quidem” hyperbola quaedam est vix toleranda.*

Videtur igitur esse glossema aut vituperantis hyperbolam, qua usus est Plato, quum scriberet ἥττον ἢ τὸ μηδέν, aut minus feliciter proxima explicantis. Quam autem Stalbaum ad hunc locum adscripsit explicationem, rem potius obscurare quam perspicuam reddere videtur. Eget locus, ni fallor, medicina, quam aptam invenire difficile est.

180. D.

Καὶ μετρίως γε λέγεις. τό γε δὴ πρόβλημα ἄλλο τι παρειλήφαμεν παρὰ μὲν τῶν ἀρχαίων, μετὰ ποιήσεως ἐπικρυπτομέναν τοὺς πολλοὺς, ὥς ἡ γένεσις τῶν ἄλλων πάντων Ὠκεανὸς τε καὶ Τηθύς βεύματα τυγχάνει καὶ οὐδὲν ἔστηκε, παρὰ δὲ τῶν ὑστέρων, ἅτε σοφωτέρων, ἀναφανδὸν ἀποδεικνυμένων. κ. τ. ε.

Antiqui illi poetae, inquit, celaverunt multitudinem, quid vere de rerum omnium origine sentirent. Posteriores doctrinam ita cum omnibus communicaverunt, ut hodie lippis et tonsoribus nota sit. Antiqui poetae igitur non de *fluminibus* sed de Oceano et Tethye, e deorum genere quibusdam, locuti sunt.

Verbis autem ἡ γένεσις . . . τυγχάνει Socrates aut veram illorum veterum poetarum sententiam, quam celare volebant, indicat, aut imaginem, qua usi sunt, ut multitudinem laterent.

Alterutrum eligendum est: aut nomina Ὠκεανὸς τε καὶ Τηθύς eiicienda, aut vocabulum βεύματα. Si βεύματα spurium esse censes, pariter sunt delenda: καὶ οὐδὲν ἔστηκε. Idcirco potius nomina propria Ὠκεανὸς τε καὶ Τηθύς releganda esse censeo. Admonuit nempe olim aliquis in margine, qua ratione antiqui poetae τοὺς πολλοὺς μετὰ ποιήσεως sententiam suam celarent: *de Oceano et Tethye enim, ait, loquebantur.* Inserendum praeterea est participium, quo verbum τυγχάνει suppleatur.

186. B.

Τὴν δὲ γε οὐσίαν καὶ ὅτι ἐστὶν καὶ τὴν ἐναντιότητα πρὸς ἀλλήλῃ καὶ τὴν οὐσίαν αὖ τῆς ἐναντιότητος αὐτῇ ἢ ψυχῇ ἐπανισῶσα καὶ συμβάλλουσα πρὸς ἀλλήλας κοῖνειν πειρᾶται ἡμεῖν.

Sunt haec verba profecto non tanta perspicuitate, quantam forsitan cupiat quispiam. Ut saepe alias Plato in his verbis τὴν τῶν ὀνομάτων ἀκριβείαν non multum curat, quod imprimis factum videmus in vocabulo οὐσία.

Vir clarissimus David Peipers in praefatione operis sui „*Ontologia Platonica, ad notionum terminorumque historiam symbola: a Platonis*,” inquit „ingenio alienum erat „hunc locum (ut diversitatem notionum sub eodem vocabulo latentium aperiret et explicaret) „ita pertractare, ut postea fecit Aristoteles.” — Ipse Peipers id egit, ut distinctis et enumeratis significationibus, praesertim vocabulorum τοῦ ὄντος et τῆς οὐσίας, quicumque Platonem legerent, facem praeferret. Si quis alius bene meritus est vir egregius de iis, qui, quamquam non, ut iam factum est, Platonem, quasi unicus philosophus fuerit et divinus, venerentur, neque stulta admiratione, quicquid Plato dixerit, vere recteque dictum credant, tamen τὸ πλατωνίζειν his etiam temporibus optimi cuiusque studio dignissimum esse arbitrentur. — Non minus profecto gratum fecit Platonis amicis, quam qui corrigendis socordium scribarum vitiis aliis viam ad philosophiam bene cognoscendam muniant, suumque exerceant ingenii acumen.

Videamus igitur, quid de nostro loco disseruerit Peipers.

Lubet tamen antea, tamquam in transitu, respicere ea, quae de loco, quem Theaetetus in Platonis operum serie obtinere putandus sit, supra monuimus. Peipers (pag. 492) de nostro dialogo haec habet „in gravissima de scientiae notione controversia illorum „sententias ex ipsarum debilitate et interna discordia refutare atque profligare instituit, quo „magis legentibus probaret ex una idearum doctrina huic quaestioni lucem afferri posse. „Quod consilium ut plene assequeretur, in hoc dialogo vel anxie omnem illius doctrinae „mentionem et usum vitari necesse erat, ne circulo in argumentando uti videretur.”

Rectissime sic omnia se habent, si aliunde constat, Theaetetum post Phaedonem et Symposium conscriptum esse. Recta quoque haec sunt quae Peipers monet: „at vereor, „ut altera illarum viarum, ex qua ordo dialogorum ex entis termini usu nobis constituendus „est, longe procedi possit.”

Quid autem, si Zeller et Natorp, aliis quoque indiciis usi, tetralogiam supra iam nominatam, cuius Theaetetum partem esse credunt, reliquis ideologici generis dialogis antecessisse probaverunt? Iam ontologiae quoque rationem habere mihi recte videor.

Iam ea ipsa, quae Peipers verissime propria huius dialogi esse monuit me movent, ut etiam ante Phaedrum et Menonem Theaetetum confectum esse credam. Platonem enim

anamneseos et idearum doctrina iam publici iuris facta, tantam ἀπορίαν in vera scientiae natura investiganda simulasse vix credimus. ¹⁾

Est profecto chronologica Platonis dialogorum dispositio e quaestionibus una, quae numquam finem habiturae esse videntur. Doctissimus quisque in ea re similis est Penelopae telam retexenti, at non suam ipsorum, ut regina Ithacensis, sed aliorum opus viri docti demoliuntur. Quum autem facilius sit aliena reicere quam sani aliquid ipsum statuere, affirmatione hypothetica uti, ut fecerunt interdum dialectici, satius erit: si ab ontologiae discrepantia argumenta petenda sunt, ante Phaedrum et Menonem conscriptus est Theaetetus.

Sed redeamus ad locum citatum. Bis occurrit vocabulum οὐσία, in initio nude positum, in sequentibus iunctum cum genitivo τῆς ἐνυπὸς τῆς. Distinxit autem Peipers inter οὐσίαν „existentiam” et οὐσίαν „essentiam;” subinde etiam *duarum illarum significationum commixtio admissa esse* ei videtur. Interdum οὐσίαν Plato quoque *sensu vulgari* adhibet. Denique rationes logicae et metaphysicae in usu huius vocabuli distinguendae sunt.

Exsistentiae autem et essentiae definitiones hae sunt: (p. 297): „Existendi multi quidem „modi sunt. Plantae germinando, crescendo, florendo, fruges ferendo, animalia spirando, „se movendo, sentiendo, crystalla particulas sibi aggregando, iuxta ponendo rursusque „dimittendo, umbrae lucis defectu per oculos extrinsecus animam afficiendo, insomnia „intus animis apparendo existant. At ideae secundum Platonem existunt perfectam actionem „cogitationi similem peragendo idque extra hominum aliorumque animantium mentes. „Quae actio semper eadem est et constans. Sed neque plantarum neque animalium neque „vero idearum ex meris talibus existendi modis quisquam notitias sibi rectas aut accuratas „formaverit. Desiderantur formarum, desiderantur existentiae singulorum leges, ut nos „hodie dicere solemus, vel ut Plato dixit, essentiae.”

Dixerit autem fortasse hac aetate quispiam rem rectius sic illustari posse: existentia alicuius rei est *modus quo percipitur*; essentia autem posita est in eo, quales res, utut perceptae, nobis videntur. In verbis igitur: *equus est albus*, equi existentia in eo est,

¹⁾ Zeller pag. 520 (ed. 1889). Zeigt sich..., dass zwei Schriften zwar im ganzen denselben wissenschaftlichen Standpunkt voraussetzen, dass aber dieser Standpunkt in der einen von ihnen ausdrücklicher ausgesprochen und weiter ausgeführt ist, als in der andern, wird in dieser nur mittelbar vorbereitet oder im allgemeinen begründet, was in jener mit Bestimmtheit behauptet und in's einzelne verfolgt wird, so ist zu vermuthen, dass ihr Verfasser die grundlegende und weniger ausgeführte Darstellung der vollendeteren und systematischer entwickelten absichtlich habe vorangehen lassen.

quod per oculos percipitur, essentia autem est color albus. Quod si pro vero sumimus, idearum existentia est definienda: neque sensuum ope percipiuntur, neque ratiocinando aut componendis iis, quae per sensus animum intraverunt, cognoscuntur, sed sensibus nullo modo affectis „intuendo” aspiciuntur, quod, Ciceronis memores, in Academicis dicentis, „fabricemur, si opus erit, verba,” *intuitionem* appellare iam consuevimus.

Quae si vera, nihil opus est affirmare existentiam ab essentia disiungi nullo modo posse. Qui enim perciperemus sine ullo iudicio, qualis sit res percepta?

Verum haec omnia magis ex Protagorae fortasse quam ex Platonis mente disputata sunt. Platonis enim est dicere percipi res, quia sint. Protagoras dixisset: sunt quia percipiuntur: Secundum Platonem res eatenus percipi possunt, quatenus sunt. Recentiores aliquot cum Protagora perhibent, quatenus percipiatur, eatenus quidvis esse.

Sed redeamus ad ipsum Platonem. Existentia (idearum) est idealis et pura existendi sive vigendi vis, quae tam a loci quam a temporis conditionibus libera, neque nascitur, neque interit (Peipers p. 67). Eodem modo ideae extra omnes animas ultraque totam corporum regionem exstare dicuntur. Existentia igitur, proprie sic dicta, nulla est in rebus, quae sensibus percipiuntur. Τὸ γίνεσθαι καὶ ἀπέρχεσθαι valet de his..., nam dicuntur *ambigua*, inter τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴ εἶναι *media*, non quod inter existentiam eiusque contrarium interposita vacillent, sed quod medium inter aliquam essentiam eiusque essentiae contrarium locum obtinent. (Peipers p. 257, 263). ¹⁾

Rectius vero τῷ μὴ εἶναι, etsi absurdum videatur, tribuas existentiam, si, ut fit in Timaeo, τὸ δεχόμενον id esse putes. Τῶν φαινόμενων autem essentia, si usum communem vulgaremque sequaris, omnium proprietatum cuiusque rei est complexus; quum autem logicorum more disceptatur, est proprietas illa „essentialis” a fortuitis et mutabilibus distinguenda, qua remota desinit quidvis id esse, quod fuerit antea.

Iam essentia apud Platonem praeterea est δύναμις, *Geltung* (Lotze), „vaste waarde,” qua absoluta et constanter idem valente, ut nos in arithmetica arte, sic Plato in ratiocinando utitur. In quo genere sunt: *medicus, iustus, sophistes*.

Denique in ideis (proprie sic dictis) essentia est unica eaque absoluta proprietas, quae cum ideali illa existentia iuncta est, in quo genere sunt: *pulchrum, bonum, verum*. Redeamus tandem ad nostrum locum. In iis, quae proxima praecedunt, uti etiam in sequentibus, saepius occurrit εἶσις. Iam ceteris „*essentiam*” designari putat Peipers, nostro

¹⁾ Potius equidem dixerim: *et quod inter existentiam eiusque contrarium vacillent, et quod medium inter aliquam essentiam eiusque contrarium locum obtinent.*

autem loco et prius et posterius, „ὄσις” existentiam esse docet. Prius enim illud τὴν γε οὐσίαν (sc.) τοῦ σκληροῦ καὶ τοῦ μαλακοῦ ob addita καὶ ὅτι ἔστων, quae verba de essentia adhibeantur, existentiam esse credit. Particula autem αὖ probatur, ut putat, alterum οὐσίαν idem significare.

„Atqui, inquit, hoc essentiam significare nequit. Nemo enim intellexeret, quomodo „anima contrarietatem et essentiam contrarietatis discernere debeat.”

In iis a viro clarissimo dissentire audeo. Ipse nos docuit in Theaeteto tantummodo logicum vocabuli οὐσίης usum inveniri. Iam quaerere liceat, quid sit οὐσία, existentia, logico, non metaphysico, sensu dicta. Non est nimirum, ut existentia idealis, vis quaedam, sed notio aut modus. — Est enim aut modus, quo aliquid est, aut modus, quo cognoscitur. Quid referret hunc modum τῆς ἐνυπτιότητος separatim cognoscere? Est ea profecto eadem, quae ὁμοιότητος vel cuiusvis alius proprietatis.

Susplicari audeo et hoc et illud „ὄσις” esse essentiam. Quam pariunt addita καὶ ὅτι ἔστων dubitationem, eam ipse tollit Peipers scribendo; „si quis καὶ post οὐσίαν sensu explicativo „acciperet (cuius usus exempla non adeo rara sunt), οὐσίαν essentiam significare necesse „esset.” —

Quidni acciperemus? Deinde particula, quae obstat sanae interpretationi, cum τῆς coniungenda videtur, et legenda haec verba, iterata syllaba τῆς, hoc modo: καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς τῆς ἐνυπτιότητος.

Iam hoc dicit Plato: nonne veram naturam (sc. duri et mollis) et quomodo ea sibi contraria sint, et ipsius contrarii naturam ipsa mens discernere conatur? —

Bona venia lectorum, si qui futuri sint, liceat mihi his addere pauca de iis, quae nonnullis annis abhinc belgice scripseram. (De Platonisten van den laatsten tijd.) Legens Peipersii librum, sicut diligenter scriptum, ita eruditione insignem, magno cum gaudio tanti viri auctoritate adducebar, ut crederem, me tunc non longum a vero afuisse. Vocabulis τὰ ὄντα et οὐσία modo *existentiam*, modo *essentiam* indicari, eademque interdum sic copulari atque confundi ut a recta disceptandi via aberret philosophus, his verbis expressi: buitendien moet men om de werkelijke waarde van de uitdrukking ὄντως ὄντα juist te verstaan, niet uit het oog verliezen, dat het dubbele gebruik van het woord *zijn* ook wel degelijk invloed heeft uitgeoefend op het wijsgeerig denken. *Zijn* in den zin van *bestaan*, en in den zin van *iets zijn*, d. i. zekere qualiteiten bezitten, worden dikwijls merkbaar met elkander verward. De miskenning van deze eenvoudige onderscheiding leverde niet alleen stof tot opzettelijke spitsvondigheden, maar zelfs zwarigheden voor den oprechten en schranderen dialecticus. In de uitdrukking „*wezenlijk zijnde*” en andere omschrijvingen der Platonische

ideeën ligt zoowel de eene als de andere opvatting. In iis positam esse et tunc credidi et nunc credo philosophiae Platonicae explicationis summam. Quare magnopere gavisus sum, quod clarissimus Peipers magna argumentorum copia, docte et accurate omnibus locis recensitis et explicatis, cuique, ni fallor, probavit, totam Platonis doctrinam ex illo duplici *τὸ εἶναι* sensu pendere. Porro et logicam partem et psychologiam et metaphysicam in Platonis scriptis sensisse mihi visus sum. Denique *τὰ ἔντα* triplicem praebere aspectum contendi. „Ze (vocabula *εἶδος*, *ἰδέα*, *έν*) doen ons dadelijk vermoeden, dat men eene logische, eene psychologische en metaphysische zijde van dit systeem zal hebben na te sporen.”

Clarissimus Spruyt benigne nec non honorifice mei laboris mentionem faciens quum in *Archiv für Geschichte der Philosophie* 1889, recenseret quaecumque nostrates his annis in lucem edidissent, hanc meam sententiam „*nicht haltbar*” esse perhibuit. Liceat paucis defendere. Concedo in systemate mere Platonico semper *τὰ ἔντα* metaphysico sensu sic esse appellata. Facio tamen cum Peipersio dicente: „eodem (exsistentiam et essentiam in ideis esse conjunctas) sensibilium analogia ducet.” Addiderim: logica ratione essentias primo ita esse illustratas ut evaserint purae rerum notiones, omnibus, quae fortuita sint et mutabilia, remotis. „In deze groep van dialogen (prios dico) wordt de idee uit de zinnelijk waarneembare dingen of toestanden door abstractie volgens de methode der logica gevormd.”

„Sequitur, ait Peipers, ut extra omnes animas ultraque totam corporum regionem exstent” quod non negavi, immo variis locis affirmare conatus sum. Restat, quod de parte psychologica statui. Lubens concedo me audacius perhibuisse in vocabulis *έντα* et *ἰδέα*, talem vim interdum inesse, ut merae notiones essent humano animo insitae, neque alibi vigentes. Dicere debui vocabulum *λόγος* illo sensu apud Platonem usitatum esse. Vid. Phileb. 15 E. Phaed. 100 A. ad quem locum Archer-Hind monet: „*λόγος is a mental concept, having no existence but in our thought; the idea is a self-existing essence, independent of our thought; λόγος is our conception of the idea, the reflexion of it in our mind.*”

Quae tamen de via disserueram, qua Plato ad ontologiam demum proventus sit, quamquam hac in re a clarissimo Spruyt reprehensus esse mihi videor, nihilominus, perlectis compluribus dialogis, ne ea quidem abicere aut deserere possum. In Theaeteto enim monstrat philosophus, qua vulgo incedatur via, ea ad veram notitiam perveniri non posse. Quaenam via sit ingredienda, tantum tecte indicat. Sequitur Meno, in quo ostendit, fontem omnis verae scientiae notiones esse nostrae menti insitas. Verum iam plura etiam enuntiat de iis; memoria enim ibi est nondum oblitterata eorum, quae ante hanc vitam

viderint et aspexerint homines.¹⁾ Dehinc sensim paulatimque labitur philosophus, aut, si mavis, evehitur, ad ipsa illa, unde res et notiones originem duxisse dicuntur, ad τὰ ὄντα, ad ἰδέαις, „quae extra omnes animos ultraque totam corporum regionem exstant,” ad metaphysica ὄντα. — ²⁾

Iam si quis Lachete, Protagora, ceteris Socraticis dialogis lectis, statim Menonem et Phaedrum evolvere coeperit, mirabitur profecto hanc *anamneseos* doctrinam subito, quasi de caelo delapsam, a Platone esse inventam et prolatam. Si quis autem, ut multi hodie, Theaetetum arcte cum Menone et Phaetro cohaerere putabit, nostrum dialogum, si dicere fas est, σταθμὸν esse arbitrabitur, media positum in via, qua incedere Plato non desierit. Nec iam portentum aut miraculum habebit, quae in Menone de pristina vita hominum leguntur. Etenim Plato eo ducitur, quoniam boni ac mali imprimis notae necessario reperiendae ei videbantur, ne falsa pro veris approbaret, neve omne tolleretur iudicium. Quod ut credamus, efficit Theaetetus, in quo dialogo versantes item suspicamur notas illas in mente ipsa Platonem invenisse, solius artis obstetriciae indigentes, qua sensim emergerent. Quae enim Socrates arte sua obstetricia elicit fovetque, sunt consignatae quasi in animis notiones (ἐννοιαί), quae mox, iam statim quodammodo in Menone, superiori illi τῶν ὄντων ὄντων ordini cedent. A psychologia ad metaphysicam hic est transitus. Videtur igitur Plato illis insitis notionibus non contentus, neque omni ex parte per eas studio veri, boni, pulchri, scientiaeque dubiis carenti satisfactum esse credens, continuo ferme ad metaphysicam, quae originem harum notionum explicatura esset, ad illa ὄντως ὄντα dico, transiisse. Id unum volo: non psychologiam Platoni abrogari posse in processu ad illa ὄντως ὄντα; immo, illa neglecta, in Platonis scriptis plurima manere nec penitus cognita nec satis explicata.

188 E.

Postquam Socrates e Theaeteto quaesivit, quid scientiae sit contrarium, τὰ μὴ ὄντα δεξιᾶζειν id esse proposuit adolescens. „Num quis potest dici τὰ μὴ ὄντα δεξιᾶζειν,” Socrates inquit.

¹⁾ Si Meno ante Theaetetum scriptus est, postea demum illustravit Plato, cur ad notiones illas insitas confugerit. Via, qua ipse progressus est, potest tamen esse talis, qualem supra suspicatus sum.

²⁾ Vid. dr. Gustav. Schneider, die Platonische Metaphysik auf Grund der in Philebus gegebenen Principiën. — Leipzig 1884. Die Annahme von Ideen ruht auf der Annahme von a priori gegebenen Begriffen im menschlichen Geiste, und damit bildet diese Annahme die Grundlage der gesamten Platonischen Philosophie, deren letzte und eigenlichste Quelle dennoch die Untersuchung des Inhaltes des menschlichen Geistes ist.

Quae autem proxime sequuntur, profecto luculentum exemplum praebent eorum, quae cum Peipersio supra monui contendens, notiones essentiae et exsistentiae interdum confundi.

Incertum tamen esse videtur, utrum Plato sciens imprudentem Theaetetum egerit a notione „essentiae” ad notionem „exsistentiae”, an ipsum fugerint transitus ille notionumque permutatio, quae in proximis perspicua sunt. — Paulo altius rem repetamus. Est locus notissimus in Xenophontis Anabasi, ubi laudatur Democratis fides, quod semper adhuc renuntiaverit τὰ ὄντα ὡς ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς οὐκ ὄντα. Nulla est in iis verbis e philosophorum scholis repetita subtilitas. Secundum usitatissimam sermonis consuetudinem τὰ μὴ ὄντα valent *falsa, ficta, non vera*. De *essentia* igitur sermo est, non de *exsistentia*. Mittitur enim Democrates exploratum sintne hostes in montibus necne. Si hostes *non sunt* in montibus, bona fide renuntiabit hostes ibi *non esse*. Jam hostes, qui *non sunt* in montibus, sunt τὰ μὴ ὄντα. At certe quidem vita fruuntur illi hostes; *esse, vivere, „existere”* non desierunt. In eandem sententiam τὰ μὴ ὄντα in Theaeteti responso sunt explicanda.

Audiamus iam, quid Socrates respondeat: „Si quis videt, videt aliquid τῶν ὄντων; si „quis opinatur, opinatur aliquid τῶν ὄντων, atqui ὃν τι — numquam igitur opinabitur τὸ μὴ ὄν.” Nimirum haec vera sunt, dum de „exsistentia” cogitemus. Neque enim id opinari quisquam potest, quod nullo modo aut nusquam sit, neque in communi rerum natura, ut res, neque, ut ideae, alibi ἐν τῇ φύσει, neque ut notiones menti utcumque impressae.

Theaetetum autem fugit Socratis fallacia, qua ab altero ad alterum transiit.

Sunt fortasse, qui irascantur, quod a viro, divino dicto, habeantur ludibrio; non desunt, qui, talia captiosa esse rati, despiciere dialecticam non vereantur. At iudicio, quaeso, abstineamus; praestat inquirere, qua re motus Plato tales, quas tricas quispiam dicat, inchoaverit quaestiones. Audiamus igitur Peipersium (p. 320): „Philosopho dum haec „obscura erant, sui obiecti imperito de scientia desperandum erat. Quid? Ne adversariorum quidem acerrimorum, sophistarum, opiniones et contentiones quomodo impugnaret „habebat. Nam etsi fallacias esse illas ipsi persuasum erat, qua ratione idem aliis per-suadere poterat, si, quid fallaciae essent, ipse nesciebat et num falsum censi aut dici „posset, dubitabat? At vero periculum instabat, ne in acerbissimam irrisionem incurreret, si quando sophistis in mentem veniret, ipsis philosophorum argumentis uti ad „demonstrandum fallacias, fraudes, errores neque esse neque verbis proferri posse. Nonne „homines si hoc accidisset, uno ore, philosophos admonuissent, ne impugnarent, quae „nihil esse ipsi confiterentur?”

Sunt quae obstant, quominus his omni ex parte assentiar. Primo quaerere libet, quinam

sint illi sophistae, quos ut commode repelleret, de τὰ μὴ ὂντα δοξάζειν disputationem Platonem inchoavisse Peipers credit. Metuendum fuisse putat Peipers, ne astutia atque perfidia in disputando usi essent, nisi Plato ab iis arma surripuisset. Non igitur ad Parmenidis neque Protagorae sectatores redarguendos Plato hanc rem obscuram illustrare conatur. Ii enim, quamvis diversi, pari fide et veri studio moti de hac re cogitaverunt et disseruerunt. Restant scurrae quidam, qui, ut multitudinem stulte delectarent, id ipsum, quod maxime communi opinioni contrarium esset, defensuros se esse profitebantur. Num credimus Platonem laborasse, quid isti viri de ipso loquerentur aut sentirent? Accedit vero, quod ne vitavit quidem tale periculum, auxit potius, conscripto dialogo, in quo ζήτημα illud imperfectum, non profligatum, paene desperatum relinquebatur. ¹⁾

Non sophistarum causa igitur hanc de τὰ μὴ ὂντα δοξάζειν quaestionem a Platone inchoatam esse credo; lectorum potius in usum, eorum imprimis causa, qui discipuli dici possent, talia scripsisse mihi videtur, ut fallacia quadam, vel si hoc vocabulum displicet, *pia fraude* usus, sensim paulatimque procederet ad naturam τοῦ ὂντος explicandam. ²⁾

Fortasse enim e re sua arbitrabatur esse ut appareret, quantum esset in talibus errandi periculum; quot ea, quae luce clariora esse viderentur, obiecta essent nubibus nebulisque, quas dispellere ne voluit quidem, quo magis pateret, quantopere τὰ μὴ ὂντα, quae aliquatenus *esse* dicerentur, intelligentiae nostrae vim fugerent, nisi aliunde peteres auxilium, utque porro mentes lectorum ad vocabulum ἀλλοδοξίαν vocaret, quia aptius videretur ad significandum id, quod postea de opinione et errore traditurus esset. Quendam enim disputandi modum et alibi sequebatur, quem utilissimum esse in Menone Socrates exponit. Eo enim efficere solebat, ut auditores nimis sibi confidentes paulisper confunderentur, vel, ut vocabulo utar comparationi Menonis magis congruenti, *torpescerent*. Meno 80.a. δοκεῖς μοι ὁμοιωτάτος εἶναι ταύτῃ τῇ πλατεῖα νάρκη τῇ θαλαττίᾳ. Rebus enim, quarum explicatio ab intellegentia vulgari non remota videbatur, data opera tenebras obducere solebat, ut auditor sibi ipsi iam diffidens, placidus ad abstrusorem disputationem se duci pateretur.

Deinde τὸ ἀπορεῖν i. e. dubitare, sibi diffidere, ut legimus in Menone primus est ad cogi-

¹⁾ Doleo quod alterum Perpersii opus „die Erkenntnisstheorie” mihi non praesto fuit, in quo fortasse verba Ontologiae, a me citata, aliter explicantur ab auctore. Suspicio mihi de hac re nata est ex iis, quae leguntur apud Zellerum: pag. 590, ed. 1889.

²⁾ Zeller p. 589. Soll dieselbe (falsche Vorstellung) ferner eine Vorstellung sein, der kein Gegenstand entspricht, so würde diess voraussetzen, dass man sich das Nichtseiende vorstelle, diess ist aber unmöglich, da jede Vorstellung Vorstellung eines Seienden ist. — Platonem id, quod ipse sentiret, serio elocutum esse, Zeller credit.

tationes comprehensionesque rerum gradus. Meno 84 B.: βέλτιον ἔχει περὶ τὸ πρᾶγμα, ὃ οὐκ ἔδει; quaerit Socrates de servo, qui dubius haerere coepit, quamquam intrepidus adhuc responderat. S. ἀπορεῖν οὖν αὐτὸν ποιήσαντες καὶ νικηῖν, ὥς περ ἡ νίκη, μὲν τι ἐβλάψαμεν; M. οὐκ ἔμοιγε δοκεῖ.

Est profecto plenus ἀποριῶν noster dialogus. Neque enim scientiae definitio sola inchoatur imperfectaque relinquitur, sed etiam totius ontologiae, in qua exponenda postea, in Sophista potissimum, multus erit philosophus, talem iniecit auctor mentionem, ut nihil nisi salutarem necessariamque illam ἀπορίαν effecerit. — Cui proposito optime inserviit vitae communis sermo, ut semper minus accuratus, quippe qui verba τὰ μὴ ἔντα usurpare ita soleat, ut unumquemque in iis, si roges sintne an non sint, haerere necesse sit.¹⁾

Fortasse enim, Theaetetus dum scribit, animo eius iam obversabantur illi τοῦ εἶναι gradus, quibus penitus tandem perspectis, sublatum iri dubitationem confidit.²⁾

Quae autem, quamquam nondum eloquitur, tacitus tamen proponit posteaque dilucide de falsa deque vera opinione docebit, haec ferme sunt: Quaecumque sensibus percipimus, eiusmodi sunt, ut inter τὸ εἶναι et τὸ μὴ εἶναι vacillare recte dicantur. Quod ad „*existentiam*” attinet, τὸ ἔντα εἶναι prorsus abest. — Sunt quodammodo, quotiescumque sensibus percipiuntur; non sunt, nisi quis percipit. Quadrant haec ad Protagorae doctrinam. De *essentia* autem si quis quaerit, sunt τῶν ἔντων imagines decolores, imperfectae, parum ad similitudinem veri effectae.

In iis ergo errare non modo non exclusum est, sed error ne vitari quidem poterit. Eo iam tendunt, quae noster dialogus habet de ἀλλοδοξίᾳ. „Nosti bene Socratem et item „Theaetetus; iam non, Socrate viso, Theaetetus a te visum esse putabis. — Non nosti „Socratem neque Theaetetus. Qui, neutro cognito, alterutro viso, de altero cogitabis?” — Quicumque autem legerit Rempubicam, non hic, ut Theaetetus, dubius haerebit; ultro respondebit ex ipsius Platonis sententia, „at si quis Socratis imaginem satis imperfectam „cum eiusmodi Theaeteti effigie, vel cum ipso Theaeteto comparaverit, nec mirabimur, „eum falsa opinari, τὰ μὴ ἔντα δοξάζειν, nec certi quicquam statuere eum posse credemus. „Iam quaecumque sensibus percipiuntur, quodammodo sunt imagines τῶν ἔντων, vel saltem „talia, in quibus τὰ ἔντα aliis ita sunt permixta, ut non facile in iis τὸ ἔν (verum) cognosci „possit.” Est igitur aliquid, quod medium obtinet locum, inter τὸ εἶδέναι et τὸ μὴ εἶδέναι i.

¹⁾ Etsi nostro loco Platonem vocabulorum ambiguitatem perspexisse, discipulum autem celavisse credimus, nihilominus alias interdum et ipsum linguae usu captum esse verisimile est.

²⁾ Verum ne tum quidem res ita explanabitur, ut inter „*existentiam*” „et *essentiam*” clare et perspicue distinguatur; immo persistit, fortasse linguae usum secutus in eadem copulatione supra notata, quo fit ut numquam omnis vitetur ambiguitas.

e. τὸ δοξάζειν, ut inter τὸ εἶναι et τὸ μὴ εἶναι versantur τὰ μεταξύ. Iam est τὸ δοξάζειν aut falsa, aut, si fors tulit, vera opinari de rebus, quae sensibus percipiuntur.

At in Menone talia nondum invenias, neque ἐπιστήμη et δοξα ita distinguuntur, ut illud ad ideas, hoc ad res adhibeatur. — Ea, quae postea τῶν ὄντων παραδείγματα, τὰ ὄντως ὄντα dicuntur, in Menone nondum occurrunt. De virtute, possitne quisquam artem docere, et de linea, cuius ope duplicatur quadratum, inter se Meno et Socrates disputant. — Quod si verum, dixerit aliquis, Meno potius ad Socraticos dialogos asserendus est; multo certe ante Theaetetum conscriptus videtur. — Verum huic sententiae obstant verba Socratis, quae in Menone leguntur: 85 c. τῷ οὐκ εἶδότες ἄρα περὶ ὧν ἂν μὴ εἰδῇ ἐνείπιν ἀληθεῖς δοξαί. et D: οὐκοῦν οὐδενὸς διδάξαντος ἀλλ' ἐρωτήσαντος, ἐπιστήσεται ἀνλλαβὴν αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην, tum 86 B ἡ ἀλήθεια ἡμῖν τῶν ὄντων ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ.

Nonne haec verba omnes, qui in Theaeteto reperiuntur nodi, expediunt? Nonne profigitur quaestio, quae sit et qualis scientia, ita, ut verbis a Menone depromptis paucissimis, responderi possit iis, quae in Theaeteto desperantur?

Nec quisquam facile perhibeat Platonem idecirco de scientiae indole iterum quaestionem inchoasse, quod ea, quae antea posuisset, non iam ipsi placerent.

Hoc tamen Menonis certe est proprium, quod disputandi ratio magis ad vulgarem intelligentiam accommodata est. Natura enim scientiae non abstrusa περὶ τοῦ εἶναι disputatione hic illustratur, ad quam Theaetetus introitus esse videtur, sed adhibito exemplo servi indocti, qui artem mathematicam in sciis tenet, memorata quoque piorum virorum et feminarum doctrina, ad mentis „*praexistentiam*” et animorum immortalitatem satis temere concluditur. In Phaedro deinde exposuit, quaecunque, opinione de anamnesi et animorum ante hanc vitam statu semel confirmata, ut poeta et vates, ingenii quadam nimia ubertate de amore, de veri pulchrique studio, de superiore illo τῶν ὄντων ordine mente iam conceperat. In Sophista tandem redit ad τοῦ εἶναι et τοῦ μὴ εἶναι investigationem, cuius Theaetetus fuit quasi prooemium. Qua de causa dialogus, qui Sophista inscribitur, uno die post Theaetetum habitus esse in ipsius sermonis praefatione a Platone fingitur. Utitur enim, quam vulgo sibi sumunt auctores licentiam.

In libro VII denique Reipublicae, quaecumque aut disceptandi subtilitate ex ontologia confecerat, aut nativa quadam divinatione commotus auguraverat, explanavit argumentisque confirmare conatus est.

Nuperrime quidam, quacumque ratione de temporis ordine hucusque quaesitum esset, in diversas partes semper viros doctos trahi neque ad exitum pervenisse arbitrati, novam prorsus viam ingressi sunt. Computatis nonnullorum vocabulorum in singulis dialogis

numeris atque comparatis, alicuius vocabuli usum perpetuo aut crescentem aut decrescentem aetatis indicium habuerunt. Post Dittenberger, Schanz, Gompertz, quos Zeller memoravit, Hermann Siebeck et Const. Ritter maximam in ea re industriam et diligentiam collocarunt. Imprimis particulas computaverunt, quae rogando et affirmando inseriunt, ἄρα, μὲν, τί μὲν, ἔγωγε, alia eius generis. Habet profecto ea ratio, quam fortasse statisticam dicere fas est, quibus commendetur. Verum si quaerimus, quid de nostro dialogo adhuc exploratum ea sit, fatendum est ne sic quidem rem perobscuram satis esse explanatam.

Potest fieri, ut lux aliquando inde afferatur tenebris; verum adhuc usque parum ea ratione profecisse videmur.

Siebeck, tripartito dialogorum serie divisa, ad ultimos relegavit Theaetetum cum Timaeo, Sophista, Philebo, Parmenide, Legibus, cum Meno et Gorgias longe a Theaeteto remoti primae aetatis parti adscribuntur. Putat contra Ritter Theaetetum Phaedrum, Rempublicam, cum sermonis colore tum scribendi genere et a prioribus et a postremis dignosci posse.

Satis longo temporis spatio intermisso scriptos hos esse dialogos censet, post Gorgiam, Menonem, Phaedonem, Symposion, alios, quos primis post Socratis mortem annis assignavit. Verum senem tandem Sophistam, Politicum, Philebum, Timaeum, Critiam, Leges, Platonem conscripsisse perhibet. Quae autem Zeller in Archiv für Gesch. der Ph., de Ritteri investigationibus disserens lucide exposuit, ea nunc iterare supersedeo.

Hic tantum addere liceat nequaquam, ne illa statistica ratione quidem, ea in re constare inter viros doctissimos.

Praeterea non facile aliquis infitiabitur, quantopere orationis dulcedine, elegantia, perspicuitate, cura denique recte scribendi, distent Politicus, Sophista, Leges a Gorgia Symposio, Phaedone. Num quisquam, ratione habita, quantum adhibuerit Plato in singulis dialogis recte scribendi studium, nostrum Theaetetum Legibus aut Politico aequiparabit? Lepidissime certe in nostro dialogo pingitur philosophus prae cura coelestium rerum frigida eademque necessaria negotia neglegens. Quamquam leniter ridetur et ipse, tamquam a vita communi alienus, ceteris tamen banausis viris longe antepositur et juvenili quodam animi ardore laudatur vita philosophiae soli dedita. In Theaeteto auctor profecto non friget, ut in Sophista aut in Legibus.

Nonne quae de arte obstetricia a matre ipsi quasi hereditatem relicta iocose disserit, inter praeclarissima sunt recensenda, quae unquam scripta sunt? Si igitur rectum est, de quo nemo est, qui dubitet, Platonem in extrema vitae parte elegantiam orationis et leporem multo minus, quam iuvenem, curasse, Theaetetus, ut a Siebeckio factum est, opus senile haberi nequit.

Multum sane abest, ut magna me teneat spes fore ut multis persuaserim Theaetetum temporis ordine fere primum fuisse dialogorum, quibus sua ipsius placita Plato tradiderit; quod ut probetur aliis, suspensiones quamvis probabiles afferre non satis est. Refutandae enim erant omnium, qui aliis indiciis usi aliter de hac re iudicaverunt, sententiae, quas recensere me posse supersedere putavi. Id nempe unicum egi, ut ostenderem, nostro dialogo eiusmodi inesse argumentum et disceptandi rationem, ut in promptu sit, nisi obstant alia eaque graviora, ante Menonem et Phaedrum eum esse conscriptum. At quae fuerint singulorum dialogorum propriae causae et opportunitates, prorsus fere ignoramus et, quod est dolendum, non nisi coniecturis assequemur.

Neque enim absurdum est neque ineptum credere Platonem quasi in via interdum substitisse, vel maiorem itineris partem iam emensum paulisper regressum esse, quotiescumque aut amicorum dubitationes tollendae aut adversariorum impetus propulsandi viderentur.

Concludere igitur iam licet hunc in modum, quem locum in ordine dialogorum Theaeteto assignavimus, argumento, sententiis, colori eius maxime congruere; si tamen, ut plerique putant, Theaetetus post Menonem demum et post Phaedrum scriptus est, affuit certe causa, qua motus Plato ad doctrinam defendendam vel stabiliendam conducere putavit paulisper regredi, quaeque iam disserte exposuisset, denuo in quaestionem vocare.

